

VEETEADLANE: „Nafta pärast on sõditud küll. 21. sajandi sõjad peetakse vee pärast.“

Sirje Presnal

15. juuni 2024, 08:00

Aitäh! Sinu digitellimus on aktiivne. Loed tasulist artiklit.

Arvatakse, et 2050. aastaks ammendub pool maailma põhjaveevarudest. Veestikku ohustavad ka kliimamuutused ja põllumajandus- ning tööstussaaste. Vesi on ressurss, mille pärast hakkab aina enam konflikte tekkima, hoiatab Tallinna ülikooli ökohüdroloogia professor Jaanus Terasmaa.

Eesti on mere, soode ja järvede maa. Meie vist ei pea veepuuduse pärast muretsema?

Üldine arvamus kipub tõesti olema selline, et Eestis on vett piisavalt. Meil on palju jõgesid-järvi ja soid ja Tammsaare ajast teame, et pigem on käinud võitlus selle pärast, et saaks vee minema, siis saab elu heaks. Meil ongi hästi palju kuivendatud maad. Oleme kaevanud 150 000 kilomeetrit kraave, mis on päris mitu tiiru ümber maakera, ja sellega

muutnud ära meie veerežiimi. Kuivendamise eelduseks on olnud teadmine, et kui saame vee kiiresti ära juhtida, siis kasvab mets paremini ja saame rohkem põllumaad. Soost saab veel turvast ka, nii et tähtis oli veest lahti saada. Aga sellel on mõjud. Kui saame veest kiiresti lahti, võtab ta kaasa igasugust kraami, mis aeglase veeringe käigus oleks maha jäänud. Kraavivesi kannab kaasas orgaanikat, millega koos liigub näiteks elavhõbe, mille kuhjumine meie kalades on väga suur probleem. Öeldakse, et Läänemere kala ei tasu iga päev süüa.

Mina olen alati ette kujutanud, et see on tööstuse saaste, mis kalu mürgitab.

Eks seda muidugi ka. Eestis ei ole seda teemat väga põhjalikult uuritud, aga saab siiski väita, et vees liigub elavhõbe väga palju koos humiainainetega. Kui rabast voolab välja kraav, siis vesi seal on pruuni värvi – pruuniks teeb vee orgaaniline materjal, sealhulgas vee humiainained. Ja elavhõbe on ju looduslik element, mis jõuab siia atmosfäärse kandena, keegi ei ole käinud sohu kraadiklaasisüdamikke tühjendamas. Samas, kui me kogu aeg seda välja peseme, läheb see toiduahelasse, igas järgmises toiduahela astmes kontsentratsioon tõuseb ja meie tippkiskjana saame sealt kätte kõige suurema doosi.

Mida siis teha? Kraavid kinni ajada?

Kraav on ju vajalik, keegi ei taha üleujutusi. Kuid meil oleks tarvis „tarku“ kraave, mis mingitel hetkedel viivad vee ära ja mingil ajal hoiavad seda. Aga need on kallid ja 150 000 kilomeetril ei ole mõeldav selliseid kraave teha. Nii et jah, targem oleks suur osa metsa- ja sookuivenduskraave lihtsalt kinni ajada ja taastada algsed ökosüsteemid. Kasvõi

sellepärast, et sedasama elavhõbedat ringlusesse ei läheks. Ühtlasti toetab see elurikkust ja ka süsiniku sidumist.

Paraku on inimesed juba mitu-mitu põlve harjunud maastikuga, kus ei ole sood. Ja nad saavad vihaseks, kui tulevad mingid looduskaitsjed ja uputavad metsa ära.

Käisin paar aastat tagasi Tammsaare-maadel, kus veel tänini elab Oru Pearu prototüübi Jakob Sikenbergi lapselapselaps. Praegu on seal suured metsad, Tammsaare ajal oli lagedus. Karja- ja põllumaad uppusid servapidi sohu, aga nüüd on vähegi soojemal suvel põllud tolmkuivad.

Täpselt. Niimoodi on väga suur osa meie maastikust muutunud. Aga kuna see on toimunud ammu, ei ole meie teadvuses seda algpunkti. Meie jaoks on algpunkt mets, mets on meie normaalne olek, kuigi ajalooliselt on see olnud pigem soo.

Teine probleem kraavidega on see, et kui me vett kogu aeg kiires tempos merre ära suuname, ei jõua see põhjavette ja ka see ressurs hakkab vaikselt kahanema, eriti kui me seda suurel hulgal tarbime. Tallinna ümbruses on seda juba selgelt märgata.

Viimsi...

Ka Saue, Rae, Kiili... Ja mõned kohad veel. Kui käia Tallinna ümbruses ringi ja rääkida kohalikega, siis paljud mainivad, et nende lapsepõlves olid igal pool allikad, aga nüüd on

need ära kuivanud. Põhjaveetase on nii palju langenud, et allikad järjest kaovad. Ja kaevud kuivavad niisamuti.

Tallinna veepuudus ei kollita? Tema võtab vee Ülemiste järvest ja sealt tuleb seda vist lõputult?

Lõputu on liialdus. Kui see veehaare kunagi nõukogude ajal rajati, siis dimensioniti see veel suuremale koormusele kui praegu. Selles mõttes veeressurssi on. Kasutamata reservis on veel ka Raku ja Männiku karjäärijärved, mida ei ole süsteemi ühendatud ja mille puhul on Tallinna Vesi võtnud tulevikku vaatava hoiaku, et nende kallale minnakse kõige viimases järjekorras. Raku ja Männiku järvedes on tegu sinna kokku valgunud põhjaveega ning selle taastumine võtab väga-väga kaua aega. Pealegi – mida rohkem põhjavett pumbatakse, seda rohkem see reostub, sest kui põhjavee tase langeb, siis hakkab pinnavesi kiiremini põhjavette imbuma ja jääb vähem aega puhastumiseks.

Mõni aasta tagasi avastati, et Viimsi põhjavesi muutub järjest soolarikkamaks, alguses arvati, et kuna põhjavett pumbatakse nii palju ja selle tase on alla läinud, toimub merevee sissevoolamine. Aga kolleegid geoloogiateenistusest uurisid asja ja jõudsid järeldusele, et soolasus ei ole tingitud mereveest, vaid sellest, et vett tõmmatakse üles sügavamatest kihtidest, kus see on mineraaliderohkem.

See kõlab nii, et on mindud päris viimaste reservide kallale. Samal ajal laseb vald läbi aina uusi suuri arendusi, kuigi juba aastaid on suvel Viimsis veega lood halvasti. Kas vald ei peaks nendele uusarendustele pidurit tõmbama?

Muidugi peaks. Üks planeeringute valemist peaks olema veekalkulatsioon: meil on nii palju vett, Tallinna Veelt saame mingi ühiku lisaks. Rohkem pole. Kas kõigile ikka jätkub? Ma kardan, et seda muutujat ei ole kahjuks valemisse lisatud. Teatakse, et on probleem, aga mõeldakse, et küll kuidagi ikka saab.

Aga kui maale välja sõita, on igal pool kured, mis tähendab, et on ka konni. Ja öeldakse, et kus on konni, seal on puhas vesi.

Jah. Kui me vaatame maailmaskaalal ja võrdleme end mõne suure tööstuspiirkonnaga, siis saame öelda, et Eesti veega on üsna hästi. Aga see ei tähenda, et laseme jala lõdvaks ja vaeva ei näe. Võrreldes koledama kohaga pole hullu, aga see ei tähenda, et meie vees ei oleks kemikaale, mikro- ja nanoplasti, ravimijääke, pestitsiide. See kõik on meie vees olemas. Kuna nende mõju ei ole eriti palju uuritud, on keeruline öelda, milline on nende tervisemõju.

Küll aga on leitud seoseid Parkinsoni tõve ja veereostuse vahel. Saaremaal on Parkinsoni tõbe rohkem kui Eestis keskmiselt. Miks see nii on? On teoretiseeritud, et põhjus on selles, et seal juuakse rohkem pindmist salvkaevu vett, kus on nitraadid ja muud põllumajandusmürgid. Laste puhul on tehtud uuringuid, et kui sünnist saati juua kõrge nitraadisisaldusega vett, siis võib areng peetuda. See ei tapa, aga toob kaasa tervisehädasid. Laps ei pruugi saavutada oma täielikku potentsiaali, sest ta aju ei ole saanud piisavalt hapnikku. Võib-olla me oleme juba geeniusi kaotanud. Me ei tea.

Kust nitraat vette tuleb?

Põllumajandusest. Nitraat, lämmastik, fosfor, igasugu keemilised ühendid. Peamine veereostuse põhjus Eestis on põllumajandus. Ja see on ka peamine põhjus, miks meie jõed-järved ja rannikumeri on sellises seisus, nagu need on. Kõik Eesti rannikumere veekogumid on halvas või väga halvas seisundis.

Ka järvede seisukord ei ole hea. Keskkonnaagentuuri andmetel oli 2012. aastal heas või väga heas seisus 62% järvedest, nüüdseks ei ole meil mitte ühtegi väga heas seisus järve. Heas seisundis on 15%, ülejäänud on kesises, halvas või väga halvas olukorras. See kukkumine on toimunud tosina aastaga. Seda hoolimata asjaolust, et me teeme kogu aeg looduskeskkonna hoidmisel suuri pingutusi.

Kui ma tahan järvest vett juua, siis kas ma võin seda teha?

Ma ikkagi soovitaks vähemalt korra selle vee läbi keeta, et ei saaks sealt soolebaktereid. Aga pikka aega seda vett juua muidugi ei tasu. Sama kehtib muuseas madalate salvkaevudega, sest vesi, mis neisse jõuab, on suurelt jaolt pinnavesi, mis ei ole jõudnud puhastuda. Kui su suvekodu või majake asub keset ilusaid põlde ja seal on salvkaev, siis tasuks kindlasti võtta veeproov ja vaadata, mida see sisaldab.

Mõtle, kui kohutav – mul on armas talukoht, põllud seal ümber on võib-olla hoopis hiljem tekkinud ja ma ei saagi kaevust vett juua.

Mõni aasta tagasi tehti üle Eesti hajaasustuse joogiveeuuring, võeti proove nii kaevudest kui ka kraaniveest ja vaadati, kas need vastavad nõuetele. Kõigile määrusega kinnitatud joogiveenõuetele vastas ainult 29% proovidest. Ülejäänute puhul oli ühe või teise elemendi osas mingi ületus. Peaaegu pooltel juhtudel oli tegemist mikrobioloogilise saastatusega, vees olid kolibakterid. Vanasti oli üsna tavaline, et lauda kõrval oli kaev. Või kuivkäimla kõrval oli kaev. Aga need ei peaks väga lähestikku asuma. Teine levinud koht, kust bakterid vette jõuavad, on veefiltrid. Inimesed panevad filtrid, aga vahetavad neid väga harva. Bakteritel on seal väga mõnus elada. Inimesed ise loovad neile kasvulava ja saastavad oma vee ära.

Järelikult oleks meil mõistlikum pudelivett juua?

Mina kutsun üles kraanivett jooma, sest see, mis pudelivees on, on veel palju koledam.

Oh?! Räägime siis sellest.

Esiteks: teadaolevalt on umbes 40% pudeliveest pudeldatud kraanivesi. Mis vahet seal siis on? Aga lisaks saab pudelist kaasa mikroplasti ja nanoplasti. On mõõdetud, et ühes pudelitäies vees on kuni veerand miljonit nanoplasti osakest.

Jaanus Terasmaa

Foto: Robin Roots

Me muutume plastmassiks. Võib-olla on see tore – ei vanane, kestame kauem?

Oleks see nii. Plast on organismis võõrkeha, see jõuab ajju, kudedesse, silma, lootesse – plasti leitakse põhimõtteliselt igalt poolt. Euroopa kemikaaliagentuur on tuvastanud 1550 igapäevases kasutuses olevat plastilisandit, mis jõuavad meie organismi. Aga selle kohta, kuidas nad meie tervist mõjutavad, on seni üsna vähe teadmisi.

Kui ostame pudeli vett, siis me tegelikult ei osta mitte vett, vaid plastpudeli. Pudelivee müüja jaoks ei ole veel põhimõtteliselt väärtust. Eestis on see vast natuke teistmoodi, aga suurte korporatsioonide pudelivesi on suuresti kohalikelt elanikelt „varastatud“ vesi ja nad müüvad tegelikult plastpudeleid. Plast on naftatööstuse üks kõrvalprodukt. Kui plasti ei tehtaks, siis läheks see fraktsioon raisku ja ühe barreli nafta väljapumpamine oleks oluliselt kallim. Ja siis need suurfirmad räägivad, kui paha on kraanivesi ja et jooge pudelivett.

Kui palju Eestis inimese kohta aastas keskmiselt pudelivett tarbitakse?

Ütleme... 200 liitrit?

Nii palju õnneks ei ole. On umbes 60 liitrit, aga minu jaoks on isegi see arv šokeerivalt suur.

2022. aastal oli Eestis ringlemas umbes 154 miljonit plastpudelit, millest joogiveepudeleid oli 72 miljonit. Ülejäänud olid limonaadid, maitsestatud veed ja muud joogid. Plasti on neis kõigis ühepalju, selles mõttes vahet pole. Aga miks peab ostma pudelisse pandud joogivett, kui kraanist tuleb see ilma pudelita? Limonaadist saan veel kuidagi aru, seda kraanist ei voola.

Ja kõigele sellele lisandub pudelivee tootmise keskkonnamõju.

Just. Selleks et toota pooleliitrine pudel vett, läheb kolm liitrit vett selle vee puhastamisele ja veel viis liitrit vett pudeli tegemiseks. Kokku kulub umbes kaheksa liitrit – peaaegu ämbritäis – vett, et keegi saaks pudelivett juua. Nii et kui võtad poeriiulist pudeli vett, on seal – piltlikult öeldes – kõrval ämbritäis vett, mille valad kanalisatsiooni. See on iga pudelivee mõju.

Samas, kui Kuressaares oli veeprobleem, siis ei saanud ju öelda, et ärge ostke pudelivett. See oli tollal vajalik. Aga osta pudelivett lihtsalt sellepärast, et ma saan seda endale lubada, stiilis, et mina kraanivett ei joo, mina joon ainult Eviani – see suhtumine võiks küll ära lõppeda.

Nestlé on hõivanud tohutu hulga maailma joogiveevarusid ja pumpab neid, jättes kohalikud veest ilma. Kas on oht, et kui maailmas läheb joogivee olukord veel hullemaks, jõuab mingi suurfirma ka siia meie varusid kurnama?

Ennustamine on tänamatu töö. Aga mul on kahtlus või mure, et lähima viie või kümne aasta jooksul see diskussioon siin tekib. Rahvale presenteeritakse seda kui suurepärase majanduse elavdamise projekti – rahvusvaheline korporatsioon tuleb ja investeerib kümneid, isegi sadu miljoneid ja rajab siia oma tehase. Kodanik võidab ja kõik on tore. Mõne aasta nad pumpavad, siis korjavad oma tehase kokku ja ütlevad aidaa. Lähevad järgmisesse kohta. Meile jääb rikutud keskkond ja vett ka enam ei ole. Selliseid juhtumeid on maailmas palju ja see ei toimu mitte ainult arenguriikides, vaid suurtel aladel ka näiteks USAs.

Nii et jah, ma arvan, et me ei ole kaugel ajast, kui saame lugeda „suurepärase“ uudist, kuidas rahvusvaheline ettevõtte tahab Eestisse miljoneid investeerida ja rajada siia moodsa tehnoloogiaga pudelivee tootmise tehase.

Sellisel juhul me teame, et tuleb minna tänavatele protestima. Aga kuidas kliimasoojenemisega on – kui poolustel sulab, siis peaks ju vett juurde tulema?

Tõepoolest, praegused ennustused kliimamuutuste kohta ütlevad, et Eestis suureneb sademete hulk kuni 20% ja meil nagu ei tohiks veepuudust olla. Küsimus on selles, millal ja kuidas see vesi tuleb. Statistiliselt on kõik hästi, aga see ei tähenda, et kogemuslikult on kõik hästi. Kui vesi tuleb näiteks suure paduvihmana pärast pikka põuda, nagu tihti juhtub, siis on maa paakunud ja vesi voolab lihtsalt minema, see ei jõua pinnasesse. Paar aastat tagasi kevadel oli Pakistanis väga suur põud, põllukultuurid hävisid. Siis sai põud läbi, nad kraapisid kokku viimased seemned ja külvasid maha. Järgnesid paduvihmad,

kolmandik maast oli üleujutatud. Ja kõik see pealmine taimekiht, mis oli jõudnud tärgata, uhuti minema.

Mida soojem on õhk, seda rohkem vett sinna mahub. Iga kraadiga mahub atmosfääri 6–7% rohkem vett ja selle üks tagajärg ongi see, et paduvihmad muutuvad suuremaks. Eelmine suvi sai seda tunda Kreeka. Aga veevarude täiendamise mõttes suurt kasu sellest ei ole, sest vesi voolab kiiresti minema ja põhjavett ei toida.

Linnades ei jõua sadevesi põhjavette, sest me oleme kõik ära asfalteerinud ja veel ei ole kuhugi filtreeruda. Tallinnasse võiks rajada filtratsioonialasid, madalamaid looduslikke lohke, kuhu vesi saab koguneda. Kui vihma ei ole, siis kasvab seal kena taimestik ja kui on suur vihm, voolab vesi sinna lohku, tekib väike veekoguke, mis mõne aja jooksul ilusti pinnasesse imbub. Seda on maailmas tehtud küll ja rohkem ning see toimib.

Ma ei kujutanud ettegi, et veega seotud muresid on nii palju. Vee teema on suure metsaraiumise taustal kuidagi tähelepanuta jäänud.

Mets ja vesi on omavahel väga tihedalt seotud. Üheks mõjuks on see, et metsad aitavad põhjavett toita. Juurestik juhib vee sügavamatesse pinnakihtidesse. Tihe mets tarbib ise väga palju vett, aga selline keskmine vaheldusrikas looduslik taimestik aitab põhjavee toitmisele kaasa – osa vett filtreerub põhjavette ja osa aurab ära. Pindmine äravool on sellistes metsades kõige väiksem ja üleujutusi ei ole. Aga kui võtame metsa maha, on kohe liigniiskus ja üleujutused kummitamas. Nii et mets on veeringluses oluline tegija.

Tundub, et paari aastakümne pärast ei ole inimkonnal muud valikut, kui hakata merevett soolasest magedaks destilleerima.

See on äärmiselt energiamahukas protsess, kust me selle ressursi võtame? Ja teiseks, mida me jäägiga – soolaga – teeme? Araabia maades juba kasutatakse seda meetodit ja nemad lasevad soola merre tagasi. Uuringud näitavad, et seal kandis on rannikumere soolasus tõusmas ja elustik hävimas. Tekivad liigsoolased surnud alad. Kas see on lahendus?

Teisest küljest võib see tõesti olla üks leevendusmeede. Arvatakse, et 2050. aastaks on üle maailma 40–80% põhjaveekogumitest tühjenemas – üle poole põhjaveest on ära kasutatud. 4,5 miljardit inimest elab juba praegu lähemal kui 50 kilomeetrit mingile probleemsele veeallikale – see on kas tühjaks saamas või on vee kvaliteet oluliselt halvenemas. Samal ajal ennustatakse, et aastaks 2050 suureneb inimkonna veevajadus 50%. Me teame, et vesi hakkab otsa saama, me teame, et vee kvaliteet on halb, aga sinna juurde me tahame veel rohkem vett kasutada. Kuidas selline vastuolu saab laheneda?

Ei saagi.

Jah. Aga mis selle tulemus on?

Ikka see, millest nii palju räägitakse – tulebki tsivilisatsiooni lõpp.

Kas nüüd tsivilisatsiooni lõpp, aga konfliktid vee pärast hakkavad kindlasti sagenema.

Veesõjad?

Jah, veesõjad. On olemas andmebaas, mis sisaldab infot maailmas toimuvate veekonfliktide kohta. Ma vaatasin, kuidas on need konfliktid eri kümnendite peale jagunenud ja on näha selget eksponentsiaalset kasvu alates 1980ndatest. Kui 80ndatel oli 28 veekonflikti, siis 90ndatel juba 83 ja 00ndatel üle 200. Praegusel kümnendil – mis ei ole ju veel poole pealgi – on juba üle 500 konflikti. Vesi ongi see ressurss, mille pärast me nüüd sõdima hakkame. Nafta pärast on sõditud küll, aga vesi on palju kriitilisema tähtsusega kui nafta. Ja potentsiaalseid koldeid on maailmas väga palju. Ka praegu käimasolev sõda meie lähinaabruses on otsapidi veesõda.

Ukraina sõda? Mismoodi?

Esimesi lahinguülesandeid, mis ära lahendati, oli Põhja-Krimmi kanali avamine. Looduslikult on Krimm kuiv stepp, kus ei peaks üldse põllumajandust olemagi. Aga nõukaajal, kui ressursse oli palju, tõmmati Dneprist sinna kanal ja ehitati suur niisutussüsteem, mille peale Krimmi põllumajandus on üles ehitatud. Kui venelased 2014. aastal Krimmi ära võtsid, jäi ühendus Dnepriga Ukraina kätte, ukrainlased keerasid vee kinni ja põllumajandusmaad said kõvasti kannatada. Kui nüüd sõda ülemöödunud aasta 24. veebruaril algas, siis juba järgmisel päeval võttis Venemaa selle kanali ära ja avas nädala jooksul veeühenduse Krimmiga.

Või võtame Hiina. Aasia seitse suuremat jõge saavad alguse Tiibeti platoolt ja voolavad eri riikidesse. Aga see, kes kontrollib nende jõgede algust, kontrollib ka veeressursse. Kui Hiina rajab neile jõgedele suuri veehoidlaid, hüdroelektrijaamu ja suunab vee kanalite kaudu endale vajalikesse kohtadesse, siis ümbruskonna riigid kannatavad. Jõgede alamjooksul kantakse kevadel üleujutustega põldudele jõesetteid, mis on väetiseks. Hüdroelektrijaamad jõe ülemjooksul hoiavad vett kinni, nii et suurt üleujutust ei tule ja põllud ei saa toitaineid.

On öeldud, et 21. sajandi sõjad peetakse vee pärast. Ja Hiina juba relvastub. Kusjuures vesi on ühtaegu nii ressurss kui ka relv.

Kliimaministeeriumist öeldi, et vesi on meie strateegiline ressurss ja me hoiame seda.

Kui hästi me seda ikka hoiame... Saaks kõvasti paremini teha. Praegu käib endiselt kõva põldude mürgitamine. Odavam on sügisel põldu mitte künda, vaid glüfosaadiga üle pritsida – see tapab umbrohu ära, muld on puhas ja kevadel külviks valmis. Ja see käib päris suurel osal meie põllumaadest.

Glüfosaat laguneb ruttu ära, aga jääb jääk nimega AMPA (aminometüülfosfoonne), mida on leitud kõikjalt. Näiteks Tänavjärvest, mis asub keset looduskaitseala, suurte metsade ja soode vahel, lähim põld viie kilomeetri kaugusel, on leitud glüfosaadi jääke. Samuti mitmetest allikatest, mis on põllumaadest kilomeetrite kaugusel.

Mida riik saab teha, et meie vett hoida? Mida igaüks ise saab teha?

Inimene saab teha seda, et ärgu niitku muru, siis ei ole vaja seda kasta. Mida lühemaks sa muru nüsid, seda halvemini ta põuale vastu peab. Ei ole vaja pidada lausalisi muruniitmistalusi, kus on sadade ruutmeetrite kaupa kaunist golfimuru. Hoolitsetud muru on miskipärast justkui edukuse ja tubliduse näitaja, aga pideva kastmise arvelt me hoiaks kokku päris palju vett ja toetaks elurikkust.

Igasugust otsest veekulutust võiks piirata. Ma loodan, et kõik keeravad kraani kinni, kui nad hambaid pesevad ja nii edasi. Aga kaudne mõju on veelgi hullem, igal tootel on oma veejalajalg. Ostad pudeli vett – valad kaheksa liitrit maha. Me peaks üldisemalt oma tarbimiskäitumise üle vaatama, olema nõudlik nii iseenese kui ka teiste vastu.

Riigi tasandil oleks oluline reguleerida põllumajanduses väetiste ja taimekaitsemürkide kasutamist, toetada mahetootmist. Kusjuures see on jälle üks müüt, et mahedaga ei ole võimalik inimesi ära toita. Uuringud näitavad, et kui mahepõllumajandust targalt praktiseerida ja kahjurite looduslikele vaenlastele elupaiku pakkuda, näiteks mitmeväljasüsteemi kasutades, ei ole saagikuse erinevus üldse nii suur. Ühtlasi taastataks sellega elurikkus ja mullaviljakus. Ettekujutus, et taimekaitsevahendite ja väetiseta ei saa põldu pidada, on keemiatööstuse „edukas“ lobitöö.

Hoia koduveekogudel silm peal

Jaanus Terasmaa kutsub inimesi üles veekogude seisundi kohta infot jagama.

„Oleme algatanud kaks harrastusteaduse lähenemisel põhinevat vabatahtlike seire rakendust: <https://allikad.info/> ja <https://veestik.info/>. Igaüks saab olla teadlane ning teha seal endale tuttava või miks mitte esmakordselt külastatava allika, jõe või järve kohta vaatluse – lisada väikese kirjelduse, mõned pildid ja ongi tolle ajahetke seis jäädvustatud.

Järgmisel aastal äkki tuleb keegi teine ja teeb samuti vaatluse – juba ongi teadlastel olemas võrdlusandmeid muutuste tuvastamiseks. Sellised seireandmed on hädavajalikud, et vett hoida! Muutused ei peagi alati olema seotud otsese inimõjuga, vaid võivad olla ka kliimamuutustest tingitud. Selle kindlaks tegemiseks on ellu kutsutud projekt AdaptEst, mille toel ka veestik.info on loodud.“

Kliimaministeeriumi asekanstsler Kaupo Läänerand.

Foto: Martin Ahven

MINISTEERIUM: kui me midagi ei tee, võib tulla väga järsk veehinna tõus

Hiljaaegu said pealinlased sõnumi, et 1. juulist tõstab Tallinna Vesi hinda. See ei ole veehinna tõusu saagas veel kaugeltki viimane sõna, sest eurotoetused kuivavad kokku, aga taristu vajab aina uusi investeeringuid.

Kliimaministeeriumi asekanstler **Kaupo Läänerand** räägib, et tänu Euroopa Liidu rahale on Eestis hästi toimiv veevärk. „Meid on toodud heaks näiteks riigist, kes on teinud oma taristud korda ja nõukaaja pärandist välja tulnud,” sõnab ta. „Aga paljudel seadmetel on oma eluiga ning suur osa neist vajab juba väljavahetamist. Järgmise kahe aasta jooksul on meil tarvis veetaristusse investeerida üle 2 miljardi euro. Nõudmised on karmistumas ja toetused vähenemas. See tekitab keerulise olukorra. Tegelikult peaks saama veeteenuse kulud katta teenuse hinnast, seni on vee hind olnud madal tänu toele väljastpoolt.“

Läänerand ütleb, et see ei ole ultimaatum, et kohe tõuseb veehind kahekordseks, tema sõnul püütakse järsku hinnatõusu igal juhul vältida, aga on paratamatu, et vee hind siiski järk-järgult tõuseb.

OECD hinnangul võiks veehind moodustada 3–5% leibkonna netosissetulekust. Eestis on see keskmiselt praegu oluliselt madalam – umbes 1% (ja Tallinnas 0,5%). Küll aga erinevad veeteenuse hinnad piirkonniti isegi neljakordselt. Näiteks Häädemeestel on vesi

neli korda kallim kui Tallinnas. Kui asjadel lastakse omasoodu areneda, võib hinnalõhe Lääneranna sõnul veelgi kasvada.

Järsu hinnatõusu vältimiseks valmistab kliimaministeerium ette veereformi, millega soovitakse suunata Eesti veeettevõtteid ühinemisele.

Eestis on 134 veeettevõtet, umbes kolmandik neist on väiketegijad, kes teenindavad näiteks vanu suvilakooperatiive ja hajaasustuspiirkondi. „Sellised ettevõtted on seni saanud eurorahast oma vajalikud investeeringud tehtud. Eurotoetus on nüüd vähenemas ning see tekitab just väikeste ettevõtete jaoks väga keerulise olukorra,” selgitab Läänerand.

„Me tahame, et veehind jääks mõistlikkuse piiridesse,” ütleb ta. „Reformi eesmärk ongi kaitsta tarbijaid veehinna liiga järsu tõusu eest, sest kui me praegu ei sekkuks ja laseks asjadel loomulikult teel areneda, ootaks mõnd piirkonda väga valus hinnatõus.”

Läänerand rõhutab solidaarsuse printsiipi. „On loomulik, et suurem keskus võtab väiksemaid tükikesi kaugemalt enda hõlma alla, mis tähendab, et keskuse elanikud toetavad kaudselt kaugemal elavaid inimesi. Me ei pääse konsolideerumisest ja sellest, et teatavad keskused saavad natuke rohkem enda kanda.” See tähendab, et näiteks tallinlased hakkavad senisest kõrgemat hinda maksma, et maainimeste veehinda mõistlikul tasemel hoida. „Saaremaal juba on kogu saare peale ühtne veehind, mis tähendab, et Kuressaare inimene toetab Sõrve inimest,” toob Läänerand näite. „Me tahame, et elu ka keskusest kaugemal oleks hea – see on riigi strateegiline huvi.”

Läänerand ei nimeta konkreetset numbrit, kui palju veeettevõtteid võiks Eestisse pärast reformi alles jääda, küll aga rõhutab, et mida rohkem ettevõtteid on valmis ühinema, seda parem.

„Vesi on selline valdkond, et kui kõik hästi toimib, siis keegi ei teadvusta, kui palju see igapäevaelus rolli mängib. Aga kui midagi juhtub, märkame seda väga ruttu. Suuremad ettevõtted suudavad probleemide korral kiiremini ja asjatundlikumalt reageerida,“ resümeerib ta.